

2- Hekimlerin insan haklarını çiğnediği olguların araştırılması için mahkemeler kurulması,

3- İnsan hakları etkinlikleri nedeniyle sorun yaşayan hekimlerin korunması,

4- Tıbbi etiğin evrensel kurallarının taslağının hazırlanması.

Konferansın bütününden elde edilen ana sonuçlar şöyle idi:

A. Tüm Ulusal Tıp Birliklerinin Madrid Genelgesine uyması,

B. Tıp Fakülteleri müfredatına tıbbi etiğin girmesi için gerekli ulusal tıbbi destek,

C. İşkenceye tıbbi katılım saptanan olguların, uluslararası kayıtlarının tutulması, (Bu kayıt ve haberleşme işinden sorumlu Montevideo grubu, 1987'de Uruguay toplantısında oluşturulmuştu. Uruguay Tıp Birliği-Danimarka Tıp Birliği ve RCT temsilcilerinden oluşuyordu.)

D. Ulusal ve Uluslararası araştırmalardan sorumlu Montevideo grubu ile birlikte, işkenceye katılan doktor olgularının uluslararası rapor sisteminin oluşturulması.

E. Montevideo grubu tarafından, işkenceye katılmaktan suçlanan doktorların yargılanacağı uluslararası bir mahkeme kurulması,

F. İşkence sorunundan henüz habersiz bir çok doktorun bilgilendirilmesi ve karşılaştığında reaksiyona hazır olmalarını sağlayacak yöntemlerin geliştirilmesi,

G. İnsan hakları çalışmalarına aktif katılımları nedeniyle, otorite ile başı derde giren meslektaşlarına yardım edecek gönüllü bir doktor ekibinin kurulması.

Toplantı, sadece başarılı olarak tanımlanabilir. Sonuçları da işkence ile mücadelede ileri ve yeni adımdır.

Mahmut Ortakaya ile söyleşi:*

“Evrensel bir fikir olmadığı zaman kaybederiz”

Şükrü AKSU, Tanıl BORA

Mahmut Ortakaya Siverek doğumlu. Uzun yıllar Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun çeşitli ilçelerinde pratisyen hekimlik yaptıktan sonra, şimdi göğüs hastalıkları uzmanı olarak çalıştığı Diyarbakır'a yerleşmiş. Son 10 yıldır delege ve yönetici olarak kaldığı Türk Tabipleri Birliği toplantılarında bölgesinin ve halkının sorunlarını evrensel değerlere yerel söylemin tadını

katarak anlatmasıyla hekimlik topluluğu içinde özel bir yere sahip: “ Halkım tüberküloz değil kanser olmak istiyor,çünkü kanser çağdaş bir hastalıktır”. “Sağlıktan ve özgürlükten tasarruf edilemez, sağlıktan tasarruf ölüm, özgürlükten tasarruf esaret getirir”. “Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık tanımı-kişinin bedensel, ruhsal, toplumsal yönden tam iyilik halidir-eksiktir, buna politik yönden iyilik hali ibaresinin eklenmesi gereklidir” gibi sözler ona ait. Çevresinde arkadaşlarının deyişiyle, “Kürtsever” olmaktan çok “insansever” olarak tanınıyor. Konuşmasında vurguladığı gibi, “Türkiyeli” olmaya önem veriyor ve uzun zamandır Türk Tabipleri Birliği adının Türkiye Tabipleri Birliği olarak değiştirilmesini savunuyor.

Ortakaya son seçimlerde varolan politik ikilemlerin dışında bir tutumun sözcülüğünü yapabilmek için SHP listesindenDiyarbakır 1. bölge 3. sıra adayı olarak seçimlere katıldı. Bir sıra altındaki HEP kökenli adayın çok yüksek tercih oyu alması nedeniyle parlamentoya giremedi. Seçimler sırasında onaylamadığı propaganda biçimlerine ve söylemlere rağmen, bölgesindeki politik dinamiklere hürmet eden bir üslubu hep koruyarak geleceğe umutla bakmayı sürdürüyor. Konuşurken aktüel polemiklerden kaçınmaya çalışıyor ve bunun nedeni olarak da hekimlikteki “her şeyden önce zarar vermeyeceksin” ilkesini halkına karşı sorumluluğunda yol gösterici ilke saydığını söylüyor. Mahmut Ortakaya, “ politika kurtları”na “ kuş dili” veya “Ezop dili” gibi gelen, ama bir yalın diliyle, alternatif bir siyaset dili arayışına da yol gösteriyor.

Kuzey Irak Kürtlerinin Türkiye'ye göçü nedeniyle düzenlenen “Felaket hekimliği” seminerine katılan Dünya Sağlık Örgütü uzmanlarından birisi, Mahmut Ortakaya için şöyle demişti: “Biz buralara gelirken, Doğu'ya özgü bir dağ bilgisiyle karşılaşacağımızı umabiliyorduk; işte Dr. Ortakaya 'o' kişi!..”

Hangi saiklerle aday oldunuz: adaylığımıza nasıl bir misyon yüklediniz?

• Misyonları farkedebiliriz; ama misyoner olamayız. Misyoner olabilmemiz için zamana ihtiyaç vardır, başka faktörlere ihtiyaç vardır. Bir misyon için değil, bir gereklilik gördüğüm için aday oldum ben. Doğu ve Güneydoğu için ve Türkiye için benim gibi insanların parlamentoda yer alması gerektiğine inandığımdan... Doğu ve Güneydoğu'da 12 yıldan beri uygulanan sıkı-yönetim ve olağanüstü hal var. 12 yıldır olagandışı rejimlerle yönetiliyoruz. İnsan hakları askıya alınmıştır. Uluslararası kuruluşlara, insan haklarının askıya alındığı açıkça bildirilmiştir. Bu uygulamalara muhatap olan bir toplumda seçim kampanyası yürütmenin zorluğunu hepimiz idrak ettik. Karşılaşılan uygulamalar büyük bir tepkiyle karşılanmıştı ve büyük bir karşı koymaya dönüşüyordu. Tepki, adeta bir coşku şeklindeydi; insanların kendisine sahip çıkmasından kaynaklanan....

1987 seçimlerinde de aynı şartlar vardı...

• Zaman çok önemli. Arada geçen zamanda insanlar çok deney sahibi oldu. en önemlisi, bu dört yılda onlara hitap eden insanlar değişti. Uygulanan insanları

* Birikim Dergisi Aralık 1991 sayısından alınmıştır.

bitirme projesi, insanları devreden çıkarma projesi far-
kedildi. **Esas mesele kendine sahip çıkma olgusu-
nun öne çıkmasıdır.**

Seçim Sonuçlarını Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

• Seçim, Türkiye genelinde beklemediğimiz kötü sonuçlar çıkardı. 1960'larda gördüğümüz, duyduğumuz insanlar 1991'de yine karşımıza çıktılar. Sağın uç kısımlarının daha etkili hale gelmesi, çağdışı bir milliyetçilik anlayışının ağırlık kazanması ve sandıklara yansması da talihsizlik gibi görünüyor bana, çağa ters gibi geliyor. Bu **seçim sonuçları, Türkiye'de demokrasiye yandaş olan insanları azalttı.** Doğu ve Güneydoğu'da 60'taki insanlar yok. Hiç yok değil; ama çok az var. Batı'da ise 60'taki insanların hepsi yine göreve gelmiştir. Kıyaslama yaparsak, parlamentoda Batı'daki insanlar eskidir, Doğu'daki insanlar yenidir, gençtir.

Doğu'nun da daima, yıllardanberi seçilen milletvekilleri var...

• Onların konumu değişmedikçe o durum değişmez. Doğu ve Güneydoğu'daki **son siyasi hareketlerde feodalite tasfiye edilmiştir. Ticari, sınai gelişme olmadan, işçi-burjuva gelişmeden, başka bir şekilde tasfiye edilmiştir; devreden çıktılar.** Bizim 60'lı yıllarda hedefimiz hep ağaları devirmektir. Şimdi "ağalar, beyler" saklanacak yer arıyorlar desem yeridir. Diyarbakır'da seçimde bir ağa ismi geçmedi dört sene önce böyle değildi. Etkili oldukları yerler, adacıklar, yanmadalar vardır; ama artık kıta yok!

Ağalara, beylere karşı bir feodal söylem 1970'lerde de çok önemliydi. Şimdi bunun yerine nasıl bir söylem, ne gibi temalar geldi?

• **Kendine sahip çıkma olayının temaları** vardır. Bölgenin niteliksel özellikleri, bölge insanının yapısı öne çıkarılarak bir heyecan, bir coşku yaratılmıştır. Feodalite ortada pek görünmüyordu. Öyle olunca, bir şeye karşı çıkmak yerine, kendine ait olana sahip çıkmak modeli belirdi. **Bu kendine sahip çıkma olayının yanında olmamak, bir ayıp gibi geldi insanlara.** İster inansınlar ister inanmasınlar, kendini mecbur hissetti insanlar. **İnsanların kendine sahip çıkması, kendine ait olana sahip çıkması yeni bir duygu olmaya bilir de, görünür hale gelişiyenidir.** 12 yıl olağanüstü rejim altında yaşamının utancını reddetmedir bu. İnsanlar gazete okuyor, insanlar televizyon izliyor, insanlar dünyanın farkındalar. Haketmişler mi, etmemişler mi meselesi değildir. **Niçin farklı yönetiliyoruz meselesidir; bunun farkına varmışlardır.** Farklı muameleye tepki çok açıktır. **Kendine sahip çıkma olayı esas; ama kimler ne ölçüde bu olguya sahip çıkıyor-** henüz ona dair bir şey söylenebilecek bir noktaya gelinmemiştir. **Kendine sahip çıkma anlamında yola çıkmıştır halk, ama seçtiği insanlar kendisine sahip çıkar mı, bu onun iradesi dışındadır.** Edime'de de aynı durum var zaten. Oradaki adam da diyor: " Ben sana sahip çıkacağım". Ve oy alıyor. Söyleme biçimleri, perspektifleri farklı olabilir, **ama içerik aynıdır. Güneydo-**

ğu'da seçmenin arzusu değişmiştir. Seçmenin arzusuna hitap eden insanların değişip değişmediği ileride görülecek. Seçmenin angajmanını kullanma biçiminin değişip değişmediğini ileride göreceğiz.

Seçimlerde devletin tutumu bakımından saptadığınız bir şeyler var mı?

• Son seçimlerde **devlet olanca rahatlığıyla herkese özgürlük sağladı.** Herkes istediği şekilde konuştu, herkes istediği sloganları kullandı.

Bu durum biraz da şaşırtıcı değil miydi, seçimden birkaç ay önce olanlar -veya sonra olanlar- düşünüldüğünde...

*Tabii, gerçekten **şaşırtıcı** oldu. İki ay önce insanların karşısına başka türlü çıkanlar, buradaki coşkuyu, talepleri dinlemekle yetindiler. Acaba ne yapıldı, niye yapıldı, onu devlete sormak lazım. Devlet kendine ait bir gözlemi, siyaseti izlemek için deney mi yapıyor? Bilemiyorum; devlet adına konuşmak çok zor.

Yemin olayı...

• Yemin olayı çok basit bir olaydır. Basındaki tepkiye tâbi olmamak, **bu olayı öne çıkarmamak gerekir.** Doğu ve Güneydoğu'da 12 senedir olağanüstü hal uygulanmaktaysa, **insan hakları askıya alındıysa ve Batı insanları buna ses çıkarmıyorlarsa, bunların tepkilerini dinlemek durumundadırlar. O tepkilere tepki gösterme hakları yoktur.** Tepkilerin nedenlerine dönmek durumundadırlar. **12 yıldır insanlar ayrı rejimlerde yaşıyorlarsa ayrı tepki göstereceklerdir. Bu bir "hak olsun, olmasın" meselesi değildir. Doğaldan öte bir şey bu! İnsan hakları, temel insan hak ve özgürlükleri, her zaman her platformda savunulması gereken kavramlardır. Bu ilkeyi korumayanlar, kendileri dışında gelişen tepkilere tepki göstermelerini izah etmekte güçlük çekerler-**magazin bir şeyler olur tepkileri. Haklılık kazanamazlar. **Doğu ve Güneydoğu'da insan haklarında savunamazsak, yıllarca, Batı'da insan haklarını savunamayacağız.** İnsanlar orada işkence görürken, insanlar orada farklı muamele görürken, İzmir'de, Antalya'da insan haklarını savunmanın anlamı kalmayacak. Mandela'ya sahip çıkarken Diyarbakır'daki adama sahip çıkmamanın utancını taşıyabilir misin? O zaman susacaksın. **Bir şeyi kendimiz için istiyorsak, başkası için istememe hakkımız yoktur. Kendisi için istediğini başkası için istememe hastalığı, faşizmdir.**

Eğer Doğu'da, Güneydoğu'da insanlar doğal yapılarından kaynaklanan bir özellikten dolayı eziyet görüyorsa ve biz onları koruyamıyorsak, başkaları bu işi daha ileri götürüp Türkiyelileri etnik farklılıklardan dolayı karşı karşıya getireceklerdir.

Türkiye'de Türkiyeliler, Türkiyeli aydınlar on-onbeş sene önceki yanlışlara karşı çıkamıyorlarsa, **şimdi doğru ve yanlış tepkilere karşı çıkma haklarını kaybederler.** Yalnız kaybetmek de değil... Bu tepkilerin biraz sonra bizi nereye götüreceğinin de hesabını yapmak durumundadırlar. **Maç seyrederek gibi Türkiye'de aydınlar politikayı izliyorlar.** Hakem

maçı tatil edince evlerine gidiyorlar. Niçin tatil edildi, niçin maç oynanmıyor -yok! Aydınlar politikayı böyle gördükçe, **Türkiye'yi güzel bir yere çekmemizin imkanı yoktur. Türkiye'de insan haklarını savunan aydınların hepsinin, seferberlik halinde insan hak ve özgürlüklerini savunma kampanyalarına girişi gerekiyor.** Biraz sonra biz, Türkiyeliler birbirimize gireceğiz, birbirimize düşman olacağız. Bunu kavramamız gerekiyor. **Bunun sorumluluğu, ön çok, bu durumu bilenlerdedir, ses çıkarmayanlardadır.** Lütfen, Türkiyeliler olarak, Doğu- Güneydoğu meselelerinden kaynaklanarak demokrasiyi ve özgürlükleri tehlikeye sokan, biraz sonra düşmanlığa dönüşebilecek olan eylemlerin olmaması için gerekli insani davranışları gösterelim. İnsani davranışları politik tavırda gösterelim. (Aydın deyince mektep-medrese görenleri değil, belirli bir bilinç düzeyini kastediyorum. Bilinç düzeyi nedir? İnsan sevgisini, insan hak ve özgürlüklerini savunmayı, demokrat olmayı kavramaktır bana göre...) Türkiye'de aydın insanların, demokrat insanların ağırlığını koyması gerekiyor. **Biraz sonra geç kalabiliriz. Bu parlamento yapısı, içeriği, aritmetiği ile temel hak ve özgürlükleri koruma olanağımız yoktur. Toplumsal olarak insiyatifi ele geçirmesek, bu yönde bir insiyatif görünmüyor.** Aydınlar öne çıkmalıdır, farkedenler öne çıkmalıdır, **insani savunular öne çıkmalıdır.** Yoksa vebalini çok ağır öderiz. Bir de şunu söyleyeceğim: Doğu ve Düneydoğu olayları, dışarıdan müdahale imkanına açık hale getirilmiştir. Dışarıdan, Doğu ve Güneydoğu insanına sahip çıkma haklarını gündeme getirmektedirler. Bunu dışarıya bırakmayalım! Lütfen Türkiyeliler kendi meselelerini böyle uluslararası insiyatiflere bırakmasınlar. Bu insiyatifler hiçbir zaman meseleleri insan yararına çözme yolunu gösterememişlerdir. **Benim için Avrupadaki, Amerika'daki Af Örgütü'nün hiçbir anlamı yok. Ben Batı'daki insanla ittifak yapmak istiyorum.** AT'de ne anıyorsunuz? **Özgürlüğü, refahı birlikte yaratalım, paylaşalım.** Doğu ve Güneydoğu meselesini, insan hak ve özgürlükleri açısından çözdüğümüz zaman, hallediyoruz, .bunu bilelim.

Söylediğiniz doğrultuda bazı çabalar görülmedi değil; eksik olan neydi?

• Birlik ve beraberlik içinde öne çıkmak, çabayı görünür hale getirmek ve **toplumun güvenini kazanmak.** Türkiyeli aydınlar **görünür halde eylem programları üretmelidir.** Açıkta tavrı koymalıdır. **Toplumu duygularıyla başbaşa bırakıyorlar, duygularını kullanıyorlar. Eğer biz toplumu düşünmeye sevkedemsek, acele etmeyin, bizi de dinleyin diyemsek insiyatif elimizden gidiyor.** Türkiye'de yasaların, Anayasa'nın getirdiği engeller, aydınların aktif siyasette etkin rol oynamalarına engeldir. Bu engel, gele gele, bizi birbirine düşman etme durumuna getirmiştir. Cemaatin dinleyeceği insanların öne çıkmasına ihtiyaç var; o noktaya geldik. Aydınların çıkışı, evvel emirde yöneticileri düşünmeye sevkedecek bir çıkış olmalıdır. Bizim hedefimiz yönetenlerdir. Devletle, hükümetle sınırlı olarak söyleyemiyorum, bütün yönetenleri söylüyorum. Önce yönetenler göre-

ceklerdir bu çıkışı, sonra yönetilenler de göreceklerdir.

"Sokaktaki adam" denilen insanlar sözünü ettiğiniz teblikenin ne kadar farkında yabut bunu teblike sayıyor?

• **Onlar bizim etkileme alanımızdaki insanlardır.** Mıknatısa tâbi olan toplu iğneler gibidir. Aydınlar nereye götürürse, oraya toplanır insanlar. Onun için görev aydınlara düşüyor. Yoksa insanlar günlük yaşıyor. Geçimini nasıl günlük temin ediyorsa, politikada da günlük hareket ediyor. Bu meseleyi işportadan kurtarmak gerekiyor. Sokaktaki adam "yürü" dediği zaman yürüyecektir. Sonradan, zaman geçince fark ediyor yanlış yürüdüğünü!

Batı'daki aydınlarla Güneydoğu'daki aydınların buluşma imkanları üzerinde umutlu musunuz?

• **Evet! Batı'da yoğun bir aydın kitlesi vardır. Bunlar öne çıkacaklardır. Doğudakiler entegre olacaklardır.** Bu yönde bir istek de vardır. Biz Doğu ve Güneydoğu aydınları olarak kendi başımıza çıktığımızda hep taraf olmuşuz. Yalnız kaldığımız zaman taraf olmuşuz. Mahmut Ortakaya Diyarbakır'da insanı savunduğu zaman Diyarbakırlılar adına töhmet altına giriyor. Ben Trakya'da insanı savunduğum zaman töhmet altına girmiyorum. Siz Diyarbakırlıları savunursanız, ben de savunursam kimse beni töhmet altında bırakamaz...

Sosyalizm bu darbeyi yemeden, sosyalizme dayalı programlarda Türkiyeliler olarak entegre olabiliorduk. Şimdi bunu elimizden aldılar, **yerine bir şey ikame etmeliyiz.** Her olayda öyle olduğu gibi, Güneydoğu olayında da öyle: Evrensel meselelerin muhatabı olalım, evrensel bir fikir olmadığı zaman kaybederiz. **Evrensel mesele nedir: Temel insan hak ve özgürlüklerine sahip çıkmak.** Tarifleri çoğaltarak, kelimeleri çoğaltarak kendimizi yormayalım. Ekonomik mesele, etnik ulusal mesele hepsi bunun içinde vardır. Kimin ne hesabına geliyorsa, detayları öne çıkararak esas gibi gösteriyor. **Bunu yapmamak gerekiyor. İnsanların birlik ve beraberliğini temel insan hak ve özgürlüklerinde arayamazsak hiçbir yerde arayamayız.**

Türk, Kürt demeyi istemiyorsunuz. "Türkiyeli" diyorsunuz-niye?

• Türk, Kürt deyince, **herkes sonunda kendi ulusal kimliğine sahip çıkacaktır. Türkiyeli kelimesi herkesi kapsıyor.** Güzel bir kelimedir. **Temel insan hak ve özgürlüklerine, özgürlüğe, refaha ortak olmaya bir çağrı, bir gereklilik olarak kullanıyorum.** Karşısında bunun "Türkiye Türklerindir" diye bir tabir var ya! Anadolu'yu Türkleştirmek için geç kalmış bir girişim, **bir ezbere milliyetçiliktir bu.**

Türkiyelilik ise, evrenselliğin buraklaşması demektir. Ülkemizde insanın değer kazanması anlamındadır. Ve Türkiye'de Türkiyelilerin beyinleri ve yürekleri, Türkiyeliliği yaratmaya yeterlidir. Bu yapı vardır. Bu yapının kendini gerçekleştirmesini sağlama maharetini göstermeliyiz.